

К. Г. Ходзінський, П. П. Мазурок

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Навчальний посібник

Видавництво “Магнолія 2006”

Львів

УДК 33 (091/477)

X 69

Рецензенти:

І. О. Лютий, доктор економічних наук, професор, зав. кафедрою фінансів, грошового обігу та кредиту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

Т. Л. Мостенська, доктор економічних наук, професор Національного університету харчових технологій.

X 69 Ходзінський К. Г., Мазурок П. П.

Економічна історія України та провідних країн світу: Навчальний посібник для студентів економічних навчальних закладів та економічної самоосвіти. – Львів: “Магнолія 2006”. – 148 с.

ISBN 966-8340-54-X

Посібником можуть скористуватись не лише студенти ВНЗ, які з певних причин не мають можливості вивчати великі за обсягом підручники або інші посібники, але й ті, хто навчається без відриву від виробництва, а також практикуючі бізнесмени, які не мають економічної освіти та всі ті, хто цікавиться історією вітчизняної та світової економіки.

УДК 33 (091/477)

© Ходзінський К. Г., Мазурок П. П.

© “Магнолія 2006”

ISBN 966-8340-54-X

ЗМІСТ

Передмова	8
РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ ТА ЗНАЧЕННЯ КУРСУ ЕКОНОМІЧНОЇ ІСТОРІЇ	10
1.1. Визначення предмету та основних завдань курсу “Економічна історія”	10
1.2. Місце економічної історії в системі економічних наук	13
1.3. Основні принципи та критерії періодизації економічної історії	13
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 1</i>	<i>15</i>
РОЗДІЛ 2. ГОСПОДАРСЬКІ ФОРМИ ЕКОНОМІКИ ПЕРВІСНОЇ ДОБИ І СТАРОДАВНІХ ЦИВІЛІЗАЦІЙ	17
2.1. Особливості розвитку економіки в умовах первіснообщинного ладу .	17
2.2. Розвиток економіки в період рабовласницького суспільства	20
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 2</i>	<i>21</i>
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ФЕОДАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ЄВРОПІ. НАСЛІДКИ ВЕЛИКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ ВІДКРИТТІВ	23
3.1. Загальна характеристика економіки феодального суспільства	23
3.2. Форми землеволодіння та типи феодального господарювання в епоху Середньовіччя	24
3.3. Середньовічне місто та його економічна роль	27
3.4. Розвиток ремесла та торгівлі	28
3.5. Передумови і наслідки великих географічних відкриттів	29
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 3</i>	<i>30</i>
РОЗДІЛ 4. ФОРМУВАННЯ ФЕОДАЛЬНИХ ВІДНОСИН У КИЇВСЬКІЙ РУСІ В ІХ – ХІІІ СТ. ГОСПОДАРСТВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ХІІІ – ХVІ СТ.	32
4.1. Загальна характеристика розвитку продуктивних сил у Київській Русі та створення соціально-економічних передумов для формування Давньоруської держави	32
4.2. Феодальне землеволодіння: форми, характер. Основні категорії залежних селян у Київській Русі	34
4.3. Розвиток міст, ремесла та торгівлі в Київській Русі	36
4.4. Феодальна роздробленість Київської Русі в 30 –40-х рр. ХІІІ ст. Економічні причини втрати східними слов’янами своєї державності	38

4.5. Особливості розвитку господарства на українських землях у складі Литовської та Польської держав	40
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 4</i>	<i>42</i>
РОЗДІЛ 5. ГЕНЕЗИС КАПІТАЛІЗМУ.	
МАНУФАКТУРНИЙ ПЕРІОД ЙОГО РОЗВИТКУ	44
5.1. Походження і еволюція товарного виробництва та товарного господарства	44
5.2. Особливості простої капіталістичної кооперації праці	45
5.3. Характерні риси мануфактурного періоду розвитку продуктивних сил	46
5.4. Початкове нагромадження капіталу та його роль у становленні капіталістичного ладу	48
5.5. Капіталістична фабрика як вища стадія становлення капіталістичного виробництва	50
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 5</i>	<i>50</i>
РОЗДІЛ 6. ЕПОХА ПЕРЕХОДУ ДО ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА (КІНЕЦЬ XVIII – ДРУГА ТРЕТИНА XIX СТ.)	52
6.1. Промисловий переворот в Англії та його наслідки	52
6.2. Особливості промислового перевороту у Франції, Німеччині, США та його роль у розвитку продуктивних сил	54
6.3. “Пруський” та “американський” шляхи розвитку капіталізму в сільському господарстві	56
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 6</i>	<i>57</i>
РОЗДІЛ 7. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В ПЕРІОД ПІЗЬОГО ФЕОДАЛІЗМУ ТА ЗАРОДЖЕННЯ КАПІТАЛІСТИЧНИХ ВІДНОСИН	59
7.1. Аграрні відносини в Україні у XVI – XVIII ст. Економічний стан Лівобережної України за часів гетьманщини	59
7.2. Економічна політика Богдана Хмельницького	60
7.3. Соціально-економічний устрій Запорозької Січі	63
7.4. Економічна політика Петра I та її вплив на Україну	64
7.5. Посилення експлуатації селян. Панщина. Соціальне розшарування селян та козаків	66
7.6. Оцінка Переяславського договору (1654)	67
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань розділу 7</i>	<i>68</i>

**РОЗДІЛ 8. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК
МОНОПОЛІСТИЧНОГО КАПІТАЛІЗМУ В ПРОВІДНИХ
КРАЇНАХ СВІТУ (МЕЖА ХІХ – ХХ СТ.). СВІТОВЕ
ГОСПОДАРСТВО У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1919 – 1939) 70**

8.1. Основні тенденції розвитку світової економіки. Монополізація та її форми	70
8.2. Економіка Англії на межі ХІХ – ХХ ст. Причини втрати нею світової економічної першості	72
8.3. Франція на рубежі ХІХ – ХХ ст. Сповільнення темпів розвитку	72
8.4. Об'єднання німецьких земель за ініціативою Пруссії. Економічне зростання. Роль мілітаризації економіки	73
8.5. Перетворення США в провідну індустриальну державу світу. Причини та фактори економічного зростання США	74
8.6. Криза 1929 – 1933 рр. у США та шляхи виходу з неї. “Новий курс Ф. Д. Рузвельта”	75
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 8</i>	<i>76</i>

**РОЗДІЛ 9. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ ПІСЛЯ
СКАСУВАННЯ КРІПАЦТВА ДО ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ... 78**

9.1. Основні положення та економічні наслідки реформи 1861–1866 рр. та скасування кріпацтва	78
9.2. Столипінська аграрна реформа, її основні положення та реалізація в Україні	79
9.3. Початок промислового перевороту в Україні та промислове піднесення 90-х рр. ХІХ ст.	80
9.4. Промисловий розвиток західноукраїнських земель. Колоніальний характер галузевої структури західноукраїнської промисловості	82
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 9</i>	<i>83</i>

**РОЗДІЛ 10. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В ПЕРІОД МІЖ ДВОМА
СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ. ГОЛОДОМОР 1932 – 1933 Р. 85**

10.1. Економічні наслідки Першої світової війни	85
10.2. Соціально-економічна політика Центральної Ради	86
10.3. Економічні заходи гетьманського уряду	87
10.4. Націоналізація землі, промислових підприємств, торгівлі радянською владою. Політика “воєнного комунізму”	89
10.5. Україна в період НЕПу	90
10.6. Сталінська індустриалізація промисловості і колективізація сільського господарства та їх наслідки. Голодомор 1932 – 1933 рр.	92
10.7. Економічна політика Західноукраїнської Народної Республіки	95
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 10</i>	<i>96</i>

РОЗДІЛ 11. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	100
11.1. Економічні підсумки Другої світової війни. План Маршалла, його сутність і мета	100
11.2. Динаміка та структурні зміни господарського розвитку промислово розвинутих країн у другій половині ХХ ст.	102
11.3. Інтеграційні процеси в економіці Західної Європи. “Спільний ринок”. Європейський Союз	103
11.4. Економіка США після Другої світової війни та основні тенденції її розвитку	105
11.5. Економічні наслідки поразки Японії в Другій світовій війні. “Зворотний курс” Дж. Доджа – К. Шоупа в Японії. Фактори економічного зростання Японії 50-60 рр. ХХ ст.	106
11.6. Фактори економічного піднесення ФРН. Економічна програма Л. Ерхарда, його господарські реформи	108
11.7. Економічні наслідки Другої світової війни і особливості повоєнного розвитку Франції. Економічна політика голізму	109
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 11</i>	<i>111</i>
РОЗДІЛ 12. ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.	113
12.1. Господарське реформування в зарубіжних країнах (1970 – 1990). Основні економічні проблеми світу.	113
12.2. “Рейгономіка” та її результати	115
12.3. Економічні реформи уряду М. Тетчер	116
12.4. Економічні реформи в Китайській Народній Республіці	117
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 12</i>	<i>119</i>
РОЗДІЛ 13. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІКИ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ. НОВІ ІНДУСТРІАЛЬНІ КРАЇНИ (НІК). РОЗПАД КОЛОНІАЛЬНОЇ СИСТЕМИ	121
13.1. Розпад колоніальної системи імперіалізму і виникнення нових незалежних держав	121
13.2. Проблеми економіки країн, що розвиваються	123
13.3. Нові індустріальні країни (НІК) та причини їх швидкого економічного зростання. Роль транснаціональних компаній (ТНК)	124
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 13</i>	<i>126</i>

РОЗДІЛ 14. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

І ДО КІНЦЯ 80-Х РР. ХХ СТ.	128
14.1. Наслідки Другої світової війни для економіки України	128
14.2. Структурні зрушення у народному господарстві України	130
14.3. Економічна реформа другої половини 60-х рр. ХХ ст. та причини її невдачі. Застійні явища в економіці 70-х рр. та першої половини 80-х рр. ХХ ст.	131
14.4. Спроби реформування радянської системи у другій половині 80-х рр. ХХ ст. <i>Перебудова</i>	133
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 14</i>	134

РОЗДІЛ 15. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПРОГОЛОШЕННЯ

НЕЗАЛЕЖНОСТІ	136
15.1. Проголошення незалежності України	136
15.2. Основні тенденції економічного розвитку України в перехідний період від тоталітарної до ринкової економіки	137
15.3. Особливості реформування економіки України	139
<i>Запитання та тести для самостійного повторення матеріалу та самоперевірки знань з розділу 15</i>	142

ВІДПОВІДІ НА ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	145
РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (ОПТИМАЛЬНИЙ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ КУРСУ)	146

Передмова

Вивчення економічної історії студентами, які опановують різні економічні науки і набувають знання та навички з тих чи інших економічних спеціальностей, в умовах перехідної економіки, в яких нині перебуває незалежна Україна, є об'єктивною необхідністю.

Для того, щоб упевнено орієнтуватися в багатогранних економічних процесах, що відбуваються на ринках, фахівець-економіст повинен досконало знати історію розвитку економіки стосовно глобальних світових процесів та їх особливостей як для певного історичного етапу, так і для кожної окремої країни чи регіону.

У цьому навчальному посібнику дуже стисло розглядаються всі розділи програми базового курсу, сукупність яких створює можливість сформувати у тих, хто його вивчає, основні параметри наукового економічного світогляду, навички аналізу історії розвитку економіки в різних країнах, в різні епохи, уміння орієнтуватися в дуже широкому аспекті історичних процесів еволюції світового господарства, а також синтезувати набуті знання з метою прогнозування цих процесів та прийняття ефективних практичних господарських рішень.

Знаючи досконало як досягалися ефективні наслідки застосування певних вдалих варіантів економічної політики держави чи рішень окремих господарюючих суб'єктів, сучасний фахівець-економіст має можливість критично, зі знанням сучасної економічної кон'юнктури, врахувати досвід минулого, приймаючи відповідальні господарські рішення. Тим більше, нинішній економіст, знаючи приклади невдалих, неефективних, провальних економічних проєктів минулого, має можливість передбачливо уникнути помилкових рішень і тим самим досягти бажаних наслідків.

Цей посібник, який є коротким курсом економічної історії України та країн світу, запропоновано головним чином для тих читачів, які з певних причин не мають можливості вивчати великі за обсягом підручники або інші посібники. Зокрема, цим посібником

Навчальне видання

К. Г. Ходзінський
П. П. Мазурок

ЕКОНОМІЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ТА ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

Навчальний посібник

Відповідальний за випуск *В. М. Піча*

Формат 60 × 84/16. Умовн. друк. арк. 8,75. Гарнітура Таймс Нью Роман

ТзОВ НВФ “Магнолія плюс”

м. Львів-53, 79053, Україна, тел.+380503701957

E-mail:magnol06@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:

серія ДК № 1767 від 26.04.2004 року,

видане Державним комітетом
телебачення та радіомовлення України

Надруковано в поліграфічному центрі ТзОВ НВФ “Магнолія плюс”,